

ბრიგოლ რუხაძე

დიდსა ქართველთა ანდერაძი

ამა წლის 30 იანვარს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მწიგნობართა ასოციაციამ ქართველ საზოგადოებას წარუდგინა ჩვენი ჟურნალი „სამი საუნჯე“ და გააცნო მას, როგორც ეროვნულ-სარწმუნოებრივი სულისკეთების ახალი სამეცნიერო-საზოგადოებრივი გამოცემა.¹ უწინარეს ყოვლისა, წარდგინებაზე შეკრებილ სტუმრებთან ერთად დიდ მადლობას მოვახსენებთ ქვეყნისათვის სასიკეთო მრავალი თავყრილობის მოთავეს, მწიგნობართა ასოციაციის თავმჯდომარეს, ქ-ნ ლია ნადარეიშვილს. ჟურნალის პირველი ორი ნომრის მიხედვით გამომსვლელთა მიერ გამოტანილმა დასკვნებმა და შეფასებებმა რედაქციის წევრები არა მარტო გაგვახარა, არამედ სტიმული და პასუხისმგებლობა შეგვმატა, რათა წამოწყებული საქმის განვითარებისა და განმტკიცებისთვის ძალ-ღონე არ დაეიშუროთ. ამჯერად, კოლეგების მიერ გამოთქმულ სურვებათა და რჩევათ შორის გამოვყავით ერთი საკითხი, კერძოდ, ჟურნალის სახელწოდებად ქცეული ცნების — სამი საუნჯის — განმარტება.

წმიდა ილია მართლის (ჭავჭავაძე, 1837-1907) დაბადებიდან 170-ე წლისთავის აღსანიშნავად ჩვენ შევადგინეთ კრებული „მამული, ენა, სარწმუნოება“ (თანაავტორი გვანცა კოპლატაძე),² რომელშიც თავმოყრილია და ანბანზე დალაგებული ილია მართლის აქამდე გამოქვეყნებული ყველა პუბლიცისტური წერილიდან გამოკრებილი ეროვნულ-პოლიტიკური, სოციალური, კულტურულ-ზნეობრივი და სასულიერო საკითხები. ეს საკითხები, რომელთაც სამი ცნება — მამული, ენა და სარწმუნოება — აერთიანებს, მთლიანობაში წარმოადგენს დიდი მწერლისა და მოაზროვნის მსოფლმხედველობრივ მრწამსს.

შთაბეჭდილება, რომელიც აღნიშნულ კრებულზე მუშაობის დროიდან მომყვება, ჩრდილავს ყველა იმ ქებასა და ხოტბას, რაც კი ილია ჭავჭავა-

¹აღნიშნული ღონისძიების თაობაზე მკითხველთა ფართო წრეს ინფორმაცია მიაწოდა ჟურნალისტმა თამარ შაიშველაშვილმა (გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 02.02.2012).

²ერთვის საქართველოს ეკლესიის 2007 კალენდარს (სსგ, 2006).

ძის სულიერ სიდიადესა და აზროვნების მასშტაბურობაზე მსმენია. ჩემი ემოციის მიახლოებით გამოსახატავად მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ პრინციპულ საკითხებზე მსჯელობისა თუ სახელმწიფოებრივ-საზოგადოებრივ მოვლენათა მისეული შეფასების მიხედვით, საბოლოოდ ჩამომიყალიბდა წარმოდგენა ილიაზე, როგორც პიროვნებაზე, რომელიც მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების მმართველთა მიერ წარმოებული პოლიტიკის არსსა და ნამდვილ მიზნებს ისეთივე სიმაღლიდან ჰვრეტდა, როგორც ჩვენ — საწერ მაგიდაზე დადებულ გლობუსს, იმ განსხვავებით, რომ ჩვენ მისი მექანიკური ტრიალისას არა დედამიწაზე მიმდინარე მოვლენებს, არამედ მხოლოდ სახელმწიფოთათვის ამ დროისათვის დადგენილ საზღვრებს ეხედავთ. როგორც ჩანს, შემთხვევით არ უთქვამს იოსებ სტალინს, რომ ილია ჭავჭავაძეს მსოფლიოს პრეზიდენტობა ხელწიფებოდა.

ერთი სიტყვით, «უგვირგვინო მეფემ» ქართველთა მოდემასა და შთამომავლობას მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობა, მსოფლმხედველობრივი მრწამსი და სამარადჟამო მიზანი ლაკონიურად ასე განუსაზღვრა: „სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა ჩვენ მამა-პაპათაგან: მამული, ენა და სარწმუნოება. თუ ამათაც არ ვუპატრონეთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავსცემთ შთამომავლობას?“ — ამგვარად ჩამოაყალიბა მან სამი საუნჯის იდეა თავის პირველ კრიტიკულ წერილში «ორიოდე სიტყვა კოზლოვის „შეშლილი“-ს თარგმანზედა», რომელიც 1861 წელს „ცისკარში“ დაიბეჭდა. მართალია, ამ სამი წმიდა საუნჯის ნათლით, ანუ ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ერთიანობის იდეით არის გამსჭვალული დიდი მამულიშვილის მთელი ლიტერატურული შემოქმედება და ყველა საზოგადოებრივი საქმე, მაგრამ, ვფიქრობთ, კონკრეტულ თხზულებათაგან ყველაზე ფართოდ იგი გაშლილია სადღესასწაულო საკითხავში „წმინდა ნინო“ („ივერია“, №9, 1888). შევეცდებით, მასში გადმოცემულ ძირითად მსოფლმხედველობრივ პრინციპებს სისტემური სახე მივცეთ.

სიმტკიცე ქართველი კაცის სარწმუნოებისა. «საქართველოს ერმა გადიხსნა გული, შიგ განიბნინა იგი ჯვარი პატიოსანი ჯვარცმულის ღმერთისა და თვითონაც ჯვარს-ეცვა და არავის კი არ შეარყევინა არც თავისი გული და არც გულში ღრმად მკვიდრად გაბნეული ჯვარი. მას აქეთ თხუთმეტი საუკუნეა და მთელი ეს თხუთმეტი საუკუნე გულში ჯვარით და ხელში ხმალით იბრძოდა, იღვწოდა, სისხლსა ჰღვრიდა ქართველი კაცი და ნათელი ბნელზედ ვერავინ შეაცვლევინა».

დიდებულება ეკლის გვირგვინისა. «დიდი წამება დიდბუნებოვანობის ნიშანია, როგორც დიდი ძლევამოსილობა. დიდი წამება იგივე დიდი გამარჯვებაა, რომელიც წილად ჰხვდება ხოლმე დიდბუნებოვანს კაცსა, ხოლო გამარჯვებული ბედნიერია იმიტომ, რომ თვითონაც სტკება მით, რაც გამარჯვებას მოაქვს, და წამებული კი თვით იწვის სანთელსავით და სხვას კი უნათებს.

ამიტომაც ეკლიანი გვირგვინი წამებულია უფრო უანგაროა, უფრო მიმზიდველია, უფრო საგულმტკივნეულოა და მაშასადამე, უფრო მშვენიერი, სასახელო და სადიდებელი. მართო ამ წამებულთა ჰლოცულობს კაცობრიობა, მართო ამ წამებულთა აღიარებს იგი წმინდანებად და თაყვანსა სცემს ლოცვითა და კურთხევითა».

მამა-პაპათა დაფასების საფუძველი. «ეკლიანი გვირგვინი, ჩვენს დღემდე მოტანილი ჩვენთა წინაპართაგან, ამ მშვენიერებითა ჰმშვენის, ამ სახელითა სახელოვნობს, ამ დიდებით ჰდიდებულობს. თუ ვისმე სამართლიანად ეთქმის, რომ თვით დაიწვნენ და სხვას კი გზა გაუნათესო, ეს ჩვენს მამა-პაპას ეთქმის და მაღლობელნი შვილნი ღმობიერებით პირქვე უნდა დავემხოთ მათ საფლავთა წინაშე და ვუგალობოთ დიდება დიდებულთა და ქება ქებულთა».

სამი საუნჯე. «ქართველმა ამ რჯულს, ამ ახალს აღთქმას შეუერთა ძველისაგან ყოველივე ის, რაც კი რამ ძვირფასია ადამიანისათვის და რაც თავის დღეში არ დაძველდება, მინამ ადამიანი ადამიანობს: შეუერთა მამული და ეროვნება. ეს სამი ერთმანეთის ღირსი საგანი ისე ჩაიწვნენ, ისე ჩაქსოვდნენ ერთმანეთში, რომ რჯულის დაცვა საქართველოს მიწა-წყლის დაცვად გარდაიქმნა და ეროვნობის ხმაოდ იქცა ზედმოსევისათვის და ფარად ზედმოსეულთათვის.

ჩვენმა სამღვდელოებამ კარგად იცოდა, რომ მამული და ეროვნობა, რჯულთან ერთად შეერთებული, რჯულთან შეზოც-შეთვისებული, უძლეველი ხმალია და შეუღწეული ფარია მტრისა წინაშე. სიტყვას ქადაგებისას, სწავლას, მოძღვრებას სულ იმაზედ მიაქცევდა ხოლმე, რომ მამული და ეროვნობა რჯულამდე გააპატიოსნოს, სარწმუნოებამდე ადამაღლოს, ასწიოს და ყოველივე ამ სამს წმინდას და უდიდეს საგანს, ერთად შეერთებულს, თავდადებით ამსახუროს, თავგანწირვით ამოქმედოს.

აი, სად და რაში ჰპოულობდა ჩვენი უწინდელი სამღვდელოება თავის სულიერს და ხორციელს ღონეს, თვის ძლიერებას, პატივისცემას! აი, როგორ გაიმაგრა სამღვდელოებამ სარწმუნოება ქრისტეში ამ პატარა ქვეყანაში, რომელსაც გარშემო ვეშაპი მტრები ეზვივნენ და ჰლამობდნენ, ქრისტიანობა ძირიანად ამოეგდოთ. აი, რამ მოაგერიებინა ამ პატარა ქვეყანას აუარებელი მტერი! მამული და ეროვნობა მიაშველა სამღვდელოებამ რჯულს, რჯული – მამულსა და ეროვნობასა, და ეგრეთ მოძღვრებულმა ერმა ეს სამება წაიმძღვარა წინ, ათასხუთასი წელიწადი ომითა და სისხლისღვრითა გამოიარა და ქართველს ბინაც შეუნახა და ქართველობაცა.

ამ სამთა უწმიდაესთა საგანთა შეერთებამ ასწია ჩვენი სამღვდელოება და დააყენა იმ მაღალ ხარისხზედ, სადაც ყოველი ბიჯი ღვაწლია და სამსახური ქვეყნის წინაშე».

ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ერთიანობის იდეა. «ქრისტიანობა, ქრისტეს მოძღვრების გარდა, ჩვენში ჰნიშნავდა მთელის საქართველოს

მიწა-წყალს, ჰნიშნავდა ქართველობას. დღესაც მთელს ამიერკავკასიაში ქართველი და ქრისტიანი ერთისა და იმავე მნიშვნელობის სიტყვები არიან. გაქრისტიანების მაგიერ გეტყვიან: გაქართველდაო».

მნიშვნელობა ქრისტიანობისა. «წმინდა ნინოს მოციქულობით მოფენილმა და დამკვიდრებულმა ქრისტიანობამ გვიხსნა ჩვენ არამცთუ სულიერად, არამედ ზორციელადაც. იმა უდიდესმა მოძღვრებამ, რომელიც ქრისტე ღმერთმა მოუვლინა ქვეყანას ხსნად და ცხონებად, თავისი ძლევა-მოსილი კალთა გადააფარა ჩვენში ჩვენს მამულს, ჩვენს ეროვნობას, ვითაობოლნი შეიკელა, თავისის ღვთაებურის ძალ-ღონით გამოჰზარდა, შეჰმოსა, შთაუდგა გული რკინისა, გაუმძღვარა ჯვარი პატიოსანი და ძელი ჭეშმარიტებისა. და, აი, ათასხუთასი წელიწადია, ამ ძალ-ღონით ქრისტიანობამ შეგვინახა ჩვენ ჩვენი მიწა-წყალი, ჩვენი ენა, ჩვენი ვინაობა, ჩვენი ეროვნობა.

ქრისტიანობის მოფენა და დამკვიდრება თვითონ ცალკე, თავისთავადაც დიდი ღვაწლია და რომ ქრისტიანობამ ქვითკირსავით შეგვკრა და გაგვამაგრა, რომ ქრისტიანობა გაგვიძღვა მამულისა და ეროვნობის შერჩენისა და ხსნისათვის, ღვაწლი იგი გვიორკეცდება, გვიდიდდება, გვიძლიერდება».

— აი, ეს არის არსი ქართველი კაცის ცხოვრებისა, პროგრამა ამქვეყნიური მოქმედებისა და საზრისი ღირსეულად მოქალაქობისა. ამ მსოფლმხედველობრივ საფუძველზე შეიქმნა იდეა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ერთიანობისა, საქართველოს სახელმწიფოს სიმტკიცისა და ძლიერების იდეოლოგიური ქვაკუთხედი, რომლის განსაზღვრებაც პირველად წმ. გიორგი მერჩულემ (X ს.) მოგვცა: „ქართლად ფრიადი ქუეყანაა აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაჲ ყოველი აღესრულების“. ეროვნულ-სარწმუნოებრივი კონცეფციის გამოჩენილი აპოლოგეტი იყო დავით გურამიშვილიც (†1792 წ.), რომლის მოძღვრებით, ეროვნულ ძლიერებას სარწმუნოებისა და ზნეობის სიმტკიცე განაპირობებდა. ქართველთა ზვედრის კანონზომიერებას ღრმადმორწმუნე პოეტი ასე წარმოგვიდგენს:

*უარყვეს მცნება უფლისა, ისმინეს თქმა ეშმაკისა
რაც თესეს, ბოლოს მოიძკეს თავიანთ ნამუშაკისა...
მათ ღმერთსა სცოდეს, ღმერთმან მათ პასუხი უყო ცოდვისა,
ცა რისხვით შუვა განიპის, ქვეყანა შეიძროდისა;
ვენახთ უწვიმის სეტყვანი, მზგავსი ნახეთქი ლოდისა.*

სწორად შენიშნავდა პროფ. რევაზ ბარამიძე: ქართველი მწერლების, „არჩილისა და სულხან-საბას, დავით გურამიშვილისა და ვახტანგ VI შემოქმედება გამსჭვალულია ქრისტიანული მსოფლმხედველობით... (ქრისტიანულ) მოძღვრებაში ისინი მართო ინტელექტუალურ საზრდოსა და ზნეობრივ თვითდაზვეწას კი არა, ამავე დროს პიროვნული სრულყოფისა და ეროვნული ხსნის გარდაუვალ გზებსაც ხედავდნენ“; დავით გურამიშვი-

ლის ნაფიქრ-ნააზრევი ყოველთვის თანამედროვეა: „ეკლესიის გარეთ ცხოვრება, ქრისტიანული მსოფლგაგებისა და ზნეობის უგულვებელყოფა საწყისია პიროვნების დეგრადაციისა და შესაბამისად ქვეყნის დაცემისა“;³ ხოლო მერჩულედან ათი საუკუნის შემდეგ, აღნიშნული იდეა, როგორც ქართველი ხალხის მარადიული თვითმყოფადობის განმსაზღვრელი, წმ. ილია მართალმა სამი საუნჯის სახით ჩამოაყალიბა. ამიტომაც არის იგი ყველა დიდი ქართველის მიერ შთამომავალთათვის დადებული ანდერძი და არა ერთი ავტორის მოაზრებული დებულება. მამული, ენა (ეროვნება) და სარწმუნოება (სჯული) არის საუკუნეთა განმავლობაში ნაწრთობი და ერთმანეთში ჩაწნული სამი ერთმანეთის ღირსი საგანი, რომლის ჩვენამდე მოსატანად ჩვენმა დიდებულმა წინაპრებმა ეკლის გვირგვინი დაიდგეს და სალოცავ ხატებად იქცნენ, რათა ისევ მათივე მეოხებით შევძლოთ იმ ჯვრის ტარება, რასაც ღმრთისა და სამშობლოს სამსახური ჰქვია. ამ სამსახურისთვის კი წმ. ვახტანგ გორგასალი და წმ. ილია მართალი „დიდბუნებოვან კაცთა“ გზაზე გვაყენებენ: „აწ გამცნებ თქუენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა სდგეთ და ეძიებდეთ ქრისტესთვის სიკუდილსა სახელსა მისსა ზედა, რათა წარუვალთ დიდება მოიგოთ“⁴ და „ბედნიერ არის, ვისაც ეღირსა მამულისათვის თავის დადება“ („აჩრდილი“). ახლანდელი მთავრობის პოლიტიკა რომ ფასადურია, აქედანაც ნათლად ჩანს. ყველა სამთავრობო კაბინეტს, როგორც ტელევიზიით გვიჩვენებენ, ილია ჭავჭავაძის პორტრეტი ამშვენებს, მაგრამ მათი ყველა საქმე სამი საუნჯის არათუ შესანარჩუნებლად, არამედ საპირისპიროდ არის მიმართული.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს თავზე მრავალი განსაცდელია შემოკრებილი, განსაკუთრებით საგანგაშოა სულიერი მდგომარეობა მომავალი თაობისა, რომელიც ინტერნეტმანიითა და უწიგნურობით იფიჭება და ეროვნულ ფასეულობათა შეგრძნების უნარს კარგავს. ქართველი ერის სულიერ მოძღვარს მიაჩნდა, რომ მაშინდელი საქართველოს შვილს იმაზე უსაჭიროესი საგანი, ვიდრე „ჩვენი დაცემული ვინაობის აღდგენა“ იყო, არაფერი ჰქონდა. დღესაც ანალოგიური პრობლემის წინაშე ვდგავართ. განათლების სისტემის მოშლით ვარდოსანმა ხელისუფლებამ ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი ეროვნულ, ეთიკურ და ინტელექტუალურ ფესვებს მოწყვიტა. სახელისუფლო მედია გარყვნილებისა და გადაგვარების კულტს ნერგავს. ქართველის დედის წარმოუდგენელი შეურაცხყოფით (გაზ. Weekend („24 საათი“), 03.02.2012) მათ არა მარტო ყოველ ქართველს შეუგინეს დედა, არამედ საზოგადოება ღიზის სამართლისა და ანარქიისაკენ წააქეზეს, ვინაიდან მოქალაქეობრივ ღირსებას სახელმწიფო აღარ იცავს.

დღევანდელი ხელისუფლების წარმომადგენლებმა უნდა იცოდნენ, რომ მათ პასუხი ყველაფერზე მოეთხოვებათ. მართალია, ისინი კაცობრივი სი-

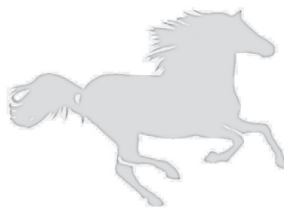
³ დავით გურამიშვილი, დავითიანი, თბ., 1998. გვ. 312, 313, 360.

⁴ ქართლის ცხოვრება, თბ., 1955. გვ. 203.

სუსტეებით სარგებლობენ და მარტო ამით ინარჩუნებენ თავიანთ მდგომარეობას, მაგრამ მათი ბოროტება ყველა იმ ზღვარს გასცდა, რომლის ფარგლებშიც ცოდვათა ჩვენთა გამო შეიძლებოდა დაესჯილიყო. უზენაესი კანონზომიერება არასდროს ირღვევა: ჩვენ ვისჯებით სამართლიანად, მაგრამ მათი განკითხვის დღეც კარს არის მომდგარი.

ვინმემ არ იფიქროს, თითქოს ჩვენ ცოდვისა და მადლის ზუსტ საწყაოს ვადგენდეთ. უბრალოდ, ჩვენ გვჯერა წინაპართა წინასწარმეტყველებისა ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე საქართველოს არსებობის თაობაზე,⁵ ხოლო დღეს მოქმედი პოლიტიკური პროგრამის განხორციელების შემთხვევაში ჩვენს სამშობლოს მომავალი არა აქვს. ამიტომ, მარტოვი ლოგიკიდან გამომდინარე, ყოვლადწმინდა ღმრთისმშობლის წილხვედრი ქვეყნის სამი წმინდა საუნჯე, მიუხედავად მრავალი მტრობისა და განსაცდელისა, მაინც იბრწყინებს „ვიდრე ეგოს ცაჲ და ქუეყანაჲ“. ამიტომ არ გვაშინებს წუთისოფლის უკუღმა ტრიალი, რადგან ჩვენ „უძლეველი ხმლითა და შეუღწეული ფარით“ ვართ აღჭურვილნი. ამიტომ, თუ ზოგნი იტყვიან, აზრი აქვს განა ჟურნალის გამოცემას, იმდენად ცოტა მკითხველია დღეს საქართველოშიო; მათ უნდა ვუთხრათ, რომ, ერთი მხრივ, ჩვენი ღრმა რწმენით, მართალ სიტყვას რამდენი მსმენელიცა და ყურადმღებელიც არ უნდა ჰყავდეს, უწინარეს ყოვლისა, მას ღმერთი იწირავს, მეორე მხრივ კი, სულაც არ არის საჭირო ყველაფრის დიალექტიკურად, მიზეზ-შედეგობრივად გამოძიება. მართალ კაცს არ აშინებს ის, რომ ზოგჯერ უგზო-უკვლოდ გაფრინდება მისი მერანი, რადგან ამ შთაგონების ნუგეშს ჩვენი დიდი პოეტი ნიკოლოზ ბარათაშვილი იძლევა.

*ცუდად ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირულის სულის კვეთება,
და გზა უვალი, შენვან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება.*

⁵ მაგალითად, წმ. გრიგოლ ხანძთელმა შატბერდი აღაშენა სადიდებლად ღმრთისა „ვიდრე ეგოს ცაჲ და ქუეყანაჲ“ (თ. XXIV).